

МИЛИНА М. ИВАНОВИЋ БАРИШИЋ¹

ЕТНОГРАФСКИ ИНСТИТУТ САНУ

ДРАГАНА И. РАДОВАНОВИЋ²

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ

У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

СТАНОВАЊЕ У ВАЉЕВСКОЈ ПОДГОРИНИ: ЕТНОЛОШКИ И ЕТНОЛИНГВИСТИЧКИ АСПЕКТ

САЖЕТАК. Култура становања је једна од битних одредница живота традиционалне сеоске заједнице. Одрас је имовног стања појединачног домаћинства, сопствених схватања како треба да изгледа простор у којем се живи, али и начина опремања истог. У раду ће се указати на неке од најбитнијих карактеристика традиционалне организације становања у Ваљевској Подгорини. Инвентар лексема, односно назива за кућу и окућницу добро сведочи о једном традиционалном типу културе у којем се сучељавају различити историјски, етнокултурни и лингвокултуролошки моменти.

---

¹ milina.barisic@ei.sanu.ac.rs

² draganailija@gmail.com

Рад је настао у оквиру пројеката: *Речник јовора Ваљевске Подгорине*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (као део програма научних истраживања у оквиру Матице српске); *Дијалектолошка истраживања српској језичкој јерсиора* (178020), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије; (47016) *Интердисциплинарно истраживање културној и језичкој наслеђа Србије. Израда мултимедијалној интернеј јоршала: Појмовник српске културе*. Потпројекат 2: *Етнолошко и антрополошко ишумачење традиције*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије; *Култура становања у Ваљевској Подгорини*, финансираном од стране Министарства културе и информисања Републике Србије 2015. године.

Рад је примљен 30. маја 2019, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 14. јуна 2019.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: традиционална култура; култура становања; народно градитељство; кућа и економски објекти; лингво-етнокултурологија; шумадијско-војвођански говори; Ваљевска Подгорина.

0. Становање је сегмент народне културе незаобилазан у процесу упознавања прошлости, начина живота и способности стварања људи на једном простору. Тесно је повезано са преовлађујућом архитектуром области – типовима кућа и помоћних зграда, унутрашњим опремањем и функцијом простора. Објекти у служби становања или економије исказ су човековог умећа у осмишљавању и реализацији сопствених потреба – првенствено начина градње и употребљених материјала у ту сврху, а потом и њиховог опремања. Положај и изглед објеката у служби становања, збрињавања сточног фонда, прераде и/или чувања намирница, показатељ су креативности и стваралачке способности народа да ствара у складу са својим потребама. Уопште, култура становања је једна од битних одредница живота традиционалне, али и садашње сеоске заједнице. Одрас је имовног стања појединачног домаћинства, сопствених схватања како уредити простор у којем се свакодневно борави, прослављају празници, рађа, живи свакодневица, заснива породица, испраћа из света живих.

0.1. Традиционални начини градње, бројност и врсте зграда на окућници, али и значај који им придаје заједница, обавештавају нас о сегменту културне историје, односно о могућностима народа да одговори на сопствене потребе. У том смислу значај места за насељавање и изградњу објеката, затим, врсте објеката по намени, употребљен материјал за градњу, способност прилагођавања простору, становање у складу са постојећим условима на терену, исказују се и кроз обичаје који јесу или су пак били у функцији изградње, уселења, одржавања и коришћења објеката у различитим животним приликама – свакодневном животу, празничном времену, обележавању обредно-обичајних радњи животног циклуса појединца и сл.

0.2. Свакако да најважније место када се ради о култури становања, укупно посматрано, припада кући – њеном спољном изгледу, унутрашњем распореду просторија (подела простора) и њеном опремању, јер је по народном схватању то најзначајнији простор за живот породице.

1. Показаће се у овом раду, иако на ограниченој грађи, прикупљеној на основу упитника (конципираног за шири српски простор), да инвентар лексема, односно назива за кућу и окућницу

са терена Ваљевске Подгорине добро сведочи о једном традиционалном типу културе у којем се сучељавају различити историјски, етнокултурни и лингвокултуролошки моменти.

1.1. Чињеница да је простор Ваљевске Подгорине релативно скрајнут од главних саобраћајница и већих трговинских центара није спречила нити умањила утицај друштвених процеса на њен развој у потпуности, али је исто тако чињеница да их је њен положај знатно успорио. Промене су, нарочито са појачавањем комуникација и интензивирања миграција на релацији село-град, постајале видљивије и на овом простору, јер су њима тежили (првенствено) имућнији сељани за које је то био један од прихватљивијих начина приближавања градским стандардима. Временом су они постајали карика у ланцу промена, јер су новине од њих преузимали и други становници села тако да су временом лабавили отпори, а иновације су постајале део свакодневног живота и производње. Да су промене захватале и села у Подгорини још током 19. века, у времену обнављања државе Србије, указује преглед зграда у домаћинству које је сачинио и оставио у писаној форми Љубомир Павловић (1991). Његова запажања и констатације представљају солидну полазну основу за праћење еволуције становања и коришћених материјала за градњу.

2. Најважнији стамбени објекат на подручју Ваљевске Подгорине је *кућа*. Посматрано кроз призму времена, кућа као грађевински објекат прошла је кроз различите фазе развоја – од *йойлеушице*, *осаћанке*, *шумадијске*, *дојайинске* и *нове*. Најстарији облик је *йойлеушица*: кућа од *йлейшера*, квадратне основе, скромног простора – само једна соба са огњиштем на средини, с кровом од кровине, једним улазним вратима и *бацом* уместо прозора. Целокупни празнични и свакодневни живот одвијао се у оквиру ове просторије, која је заправо представљала простор за кување, обедавање, спавање, радовање, туговање. У складу са свим тим наменама била је и опремљена. Све је било смештено у њој – кревет у једном, а друге кућне ствари у другом делу „куће“. Дакле, кухиња и соба у једном простору. Овакве куће биле су познате као: *кљешаре*, *йойлеушице*, *йриземљуше*, *уџерице* и *кровињарице* (Павловић 1991, стр. 435).

2.1. Потлеушицу је релативно брзо потисла кућа грађена од дрвана тзв. *кућа осаћанка* за коју истраживач на прелазу из 19. у 20. век Љ. Павловић наглашава да је она „најстарија удобна кућа овог краја; за њу су везана имена: дашчара или дрвнара или шиндралија“ (Павловић, 1991, стр. 435). Ова кућа је у основи правоугаона,

по правилу дводелна, а њена унутрашњост се састојала из куће и собе. Има и темељ који је од камена у сухозиду, а сви други делови су од дрвета (храст, ђуква, брест и четинари). Гради се тако што се „брвна ’укушаче’ или ’срежу у ћириш’, па се на њих озго међу ’венчанице’, за које се укивају ’шашовци’ и то представља таван. На венчанице се ’дижу рогови’, који се ’побаскијају’ и покривају. Кров је од ’даске’, ’штице’ или ’клица’ висок и врло стрм“ и завршава се на слеме. На крову је постојао, од дасака пирамидалног или конусног облика, *кайић* (или *кайура*), који се завршавао *шидом* од дрвета са врло лепо изрезаним фигурама или неком другом врстом шаре. „Код кровова са слемом нема капића, већ су уместо њих баце с капицом, опет све од дрвета“ (Павловић, 1991, стр. 435-436).

2.2. За брвнару су карактеристична два наспрамна улаза. Тиме су задовољаване потребе задружног начина живота. Осим тога, на тај начин олакшавало се склањање из куће, ако је то неопходно. Сва врата на објекту су била дрвена са отварањем, односно затварањем – „на кључаницу“, „на скакавицу“ или „на кључ“. Брвнаре су биле без прозора, али са *черјеном*³ на „прозорским“ отворима, а такође и без тавана. Тавански простор одвајале су греде из конструктивног склопа куће на које су, изнад дела са огњиштем, стављане лесе на којима је сушено воће, жито, разна семена.

2.3. У брвнари је унутрашњи простор био подељен на две просторије – просторија у којој се налази *оњиштие*, мало уздигнуто и озидано (од камена или цигле). Изнад огњишта је висила *верижњача*. Огњиште се састојало из два дела: а. *џрочевље* (прочевље) – простор где се ложила ватра и кувало јело и где је стајао *џреклад*, и б. *зачевље* (зачевље) где се остављао ватраљ и сачишћавао пепео. У соби са огњиштем – на зиду је био обешен *долай* у којем су се држали кухињски судови. Осим долапа, постојала је и *џолица* на коју су стављани судови с водом (ведрице, дџуце, дџанови, котлови, кутлови, вргови или саплаци). У овој просторији био је и *муџвак* – место где су стајале наћве и прибор за мешање хлеба. „Између мутвака и долапа је *аџула*, изнето место као клупа за склањање ствари, где се држи со, алати и много којешта. Изнад атуле је *чивилук*, о који се опет вешају ствари“ (Павловић, 1991, стр. 436). У овом простору се сушило месо на моткама, а обућа на розгама,

³ Занимљив је очуван јекавски лик (етимолошки основан), што није одлика ни многих јек. говора.

ту се седело, грејало и уз светлост ватре са огњишта радили разни ручни радови, или штогод друго везано за опште или појединачне потребе чланова заједнице. Друга просторија представљала је собу чији је под обично била *надијена* земља, зграда је имала таван од шашовака који су могли бити и „врло лепо ишарани“. У соби је могла бити *џећ* – грађена од блата, од комада цигала и црепа, или од отпадака литографског камена. „У пећи су правилно узидани лончићи, и оне су велике и високе, четвртастог облика и с капком, а ложе се споља, и из куће.“ У собама су обично спавали зими старији задругари, чланови породице с децом који су се када отопли враћали у вајате. У собама се спавало на земљи, а само су болесници спавали, због веће топлоте, крај пећи (Павловић, 1991, стр. 437-438).

2.4. Промене у изгледу куће, па самим тим и становању, указују на то да су се потребе људи мењале, а свакако је било и „копирања“ изгледа, избор материјала и начина градње у другим срединама. Брвнару *осаћанку* готово је сасвим истисла *нова осаћанка* која је представљала тип куће – полубрвнаре, где је део са „кућом“ био од брвана, а соба „од плетера“, зидана „на коленике“, с нижим кровом, блажег нагиба и јаче напуштене стрехе и кровним покривачем од даске или ћерамиде. На њима се почиње виђати *оцак*, мада су куће чешће без њега, што значи да је „ватра“ и даље била „отвореног“ типа па је дим са огњишта пролазио кроз тавански простор у спољну средину. Овај тип куће могао је имати двоја или само једна врата. Као начин градње постаје преовлађујући већ негде око средине 19. века. *Нова осаћанка* временом је такође претрпела измене – зидови су од *чајме*, *коленика* и *ћерџича*; унутрашњи распоред се мења; кућа расте у хоризонталном погледу, кућни део добија *ћилер*, а собни другу одају – другу собу, која се назива *јосџинска соба* или *дашкалук*. Кров ових кућа постаје мањег обима, али бива стрмији, мада све више, како време одмиче, дашчане кровове замењује ћерамида, а почиње употреба и црепа као кровног покривача. „Кућа задржава *черјен*, а не добива тавана. На крову се почињу изводити *оцаци*, али су ти оцаци у дну широки, гломазни и такви су до врха“ (Павловић, 1991, стр. 436-440).

2.5. Нарочити тип куће подгорског предела су такозване *куће шумадинке* које су у основи квадратне, ретко дводелне, чешће троделне или четвороделне. Нису много подигнуте у висину и још увек су са ниским и поприлично равним кровом, али зато с високим и врло лепо изведеним оцацима. Била је типа полубрвнаре или четвртина рађена као брвнара, а остатак констру-

ције зида као чатмара или од ћерпича или је зидана „циглом у јапију“ и покривена редовно ћерамидом. Обично је подељена на кућу, оцаклију и собе. За ове куће је карактеристично да се уз њих појављује изда (подрум). Имају оцаке који су високи, танки, с каићем на врху, испод кога су по два или четири унакрсна отвора (Павловић, 1991, стр. 440).

2.6. Тип куће који се појављује пред крај 19. века је бојаићинка, која је најсличнија била новијој осаћанки. У основи је приближно квадратна, четвороделна, ређе троделна; зидови су углавном од плетера, „у јапију“ и „од камена“, са кровом од црепа или даске, са оцацима и озиданим темељом од квалитетнијег отесаног камена. Кровови су ниски, стрми и без напуштених стреха. На кући постоје прозори који су од стакла. Бојаићинка је стамбени објекат који је истиснуо конаке као врсту „гостинских“ кућа, добила је више прозорских отвора, подигла се и у висину. Са њом почиње коришћење цигле у градњи, која је полако истиснула из употребе грађу од дрвета. Упоредо са њом, појављују се куће од цигле – *зидане куће*, правоугаоне основе и са више одељења, с једним вратима и по правилу покривачем од црепа. Собе, којих је у овом типу градње више, намењене су задругарима тако да сваки добија своју, с тим што се једна оставља као *јосићинска соба*. И даље постоји „кућа“ у функцији одаје за припремање јела, али исти назив „кућа“ се проширује на целу зграду намењену обитавању (становану) задругара или мање породице, а „кућом“ се почињу посматрати у смислу дома и све зграде на „двору“. У том смислу су „дом“, „кућа“, „задруга“ синонимни изрази за породично домаћинство; а „Оцак“, „Оцаковић“, „Кољеновић“ синонимни изрази за старешину (старину) неког дома (Павловић, 1991, стр. 441–442).

3. Симбол породичног живота становника Ваљевске Подгорине била је кућа (дом, „двор“, окућница) са зградама које је окружују. Најважније место окупљања и средиште заједничког живота била је кућа – простор где је „огњиште“, где гори ватра, простор окупљања чланова заједнице у прилици славља и радости, али и времену жалости и туге. Данас је то просторија где се налази шпорет који је заменио отворену ватру са огњишта. Огњиште је било у средишту догађања о светковинама, договарањима, о различитим стварима битним за заједницу, вечерњим окупљањима; поред огњишта се почивало, одмарало и радило, око њега се водила невеста када први пут дође у дом, крај њега се дочекивало рађање, прво купање новорођеног члана, прослављала по-

родична слава, дожићни празници и остале значајне годишње светковине (Стојанчевић, 1995, стр. 32).

3.1. Зграда од брвана, једноделне основе, без тавана, са земљаним подом позната је била као *вајайи*. Обично је вајат био у величини средње собе и сматрао се појединачном својином у оквиру задруге. Сваки задругар је женидбом добијао свој вајат који је остајао његово власништво до смрти, када је прелазио „у руке“ најмлађег наследника, а ако њега нема, вајат је постајао кућевна својина и тада се уступао дораслом ожењеном задругару. У вајатима је била смештена сва имовина задругара-власника, јер су они у њима боравили преко целе године у случају да немају деце, а ако су са децом, онда су се преко зиме пресељавали у кућу, заједно са осталим задругарима. Вајати су у близини „главне“ куће и готово увек их је било по неколико у оквиру једне задруге или веће породице (Павловић, 1991, стр. 445).

4. У досадашњу антропогеографску и етнолошку скицу просто-ра за становање у подгорским селима уклапа се и инвентар назива у вези са кућом и покућством сакупљан последњих година и груписан у микро семантичким пољима, чиме је овај терминолошки систем употпуњен:

- (1) ОПШТИ НАЗИВ ЗА КУЋУ: *кућа, гџм*; 1.1. ПРЕМА ИЗГЛЕДУ И НАЧИНУ ГРАДЊЕ: *кућа на лџајол, кућа у чешверџи, кућа на дуџ, кућа на нџ геџ вџде, кућа на чешџри вџде*; 1.2. ПРЕМА МАТЕРИЈАЛУ: *чаџмара, кућа од ћешџича, ћешџичара, уџлеџена џрућем*; 1.3. ПРЕМА НАМЕНИ: *кџлиџа/кџлеџа*.
- (2) ДЕЛОВИ КУЋЕ: ПРЕДЊИ ДЕО КУЋЕ: *чџло*; 2.2. ПРЕМА ПОЛОЖАЈУ: *кџлкџн*; 2.3. БОЧНИ ДЕО КУЋЕ: *зџг*;
- (3) ПРЕМА МАТЕРИЈАЛУ: *чаџма*;
- (4) МЕСТО СПАЈАЊА ДВАЈУ ЗИДА: *ћџшак*;
- (5) ДОЊИ ДЕО КУЋЕ, БЕТОНСКИ ТЕМЕЉ: *водџмениџ(а)/фџодџмениџ, џџкло*;
- (6) ОДВОД: 6.1. ЗА ДИМ: *џџџк*; 6.2. ОДВОД ЗА ВОДУ: *куџа*;
- (7) СТУБ: *гџрек*;
- (8) ПРОСТОР УЗ КУЋУ: *џасџмак, сџџџениџе, џџарџса, кџмак*;
- (9) ОПШТИ НАЗИВ ЗА ПРОСТОРИЈУ У КУЋИ: *оџелџње*; 9.1. ПРЕМА НАМЕНИ: *куџна, сџџа, оџџклиџа, џџџрум, џџџван*; 9.2. ДЕЛОВИ ПРОСТОРИЈА: БОЧНИ ДЕО УНУТРАШЊЕ ПРОСТОРИЈЕ: *дуџџр, зџг*; 9.3. ГОРЊИ ДЕО УНУТРАШЊЕ ПРОСТОРИЈЕ: *џџџџн, шаџџџџр*; 9.4. ДОЊИ ДЕО УНУТРА-

ШЊЕ ПРОСТОРИЈЕ: *й̄а̄шос, й̄одг*; 9.5. ПРЕМА ПОЛОЖАЈУ: *й̄ра̄й̄*; 9.6. ПРЕМА САСТАВУ: *й̄одг земљанй̄*.

- (10) ОПШТИ НАЗИВ ЗА ДЕО КОЈИ ПОКРИВА КУЋУ: 10.1. (ЦЕЛИНА) *крѡв*; 10.2. ПРЕМА ИЗГЛЕДУ И НАЧИНУ ГРАДЊЕ: *крѡв на двѣ вѡдге, крѡв на чѣйрй̄ вѡдге*; 10.3. КРАЈ КРОВА: *сй̄рѣја/сй̄рѣва/сй̄рй̄ја*; 10.4. ВРСТА ОПЕКЕ ЗА КРОВ: *црѣй̄, ћер̄амига*.
- (11) ОПШТИ НАЗИВ ЗА КРОВНУ КОНСТРУКЦИЈУ: *ј̄а̄й̄ија, й̄ра̄ђа*; 11.1. ДЕЛОВИ КРОВНЕ КОНСТРУКЦИЈЕ: *вѣнчаница, й̄рѣда, рѡй̄, лѣй̄ва, ма̄ија, й̄а̄ј̄анй̄а, й̄а̄ва̄нача, рѡй̄, слѣме̄нача, слѣме/шлѣме, й̄а̄лй̄а, шй̄шей̄, ћй̄риш*.
- (12) МАТЕРИЈАЛ ЗА ГРАДЊУ КУЋЕ: *ѡѡја, ф̄арѡа, крѣч, ма̄лй̄ер*;
- (13) АЛАТИ ЗА ГРАЂЕЊЕ КУЋЕ: *й̄ѡй̄ӯк, ма̄љ*.

4.1. Приказано семантичко поље показује да се за називе за 'кућу' најчешће употребљавају просте лексеме.⁴ Према пореклу, лексеме су наравно најчешће изворне српске, односно словенске, а од страних речи, као сведочанство утицаја на културу становања, градњу и организацију доминирају турцизми (в. Škaljić, 1989), знатно мање је германизама, док су романизми тек спорадични, углавном новијег датума. (Изузетак представља стари романизам, односно латинизам, с необичним преосмишљавањем и још необичнијим фонетизмом – *вод̄оменй̄(а)/фод̄оменй̄*. Другде *й̄одуменй̄а, й̄одумјенй̄а, фундаменй̄* и сл.) (уп. РСАНУ; в. и: Skok, 1971–1974).

5. Сеоска газдинства су, по правилу, биле мале економије па су и зграде на окућници биле прилагођене начину живљења. Зграде су биле намењене за прераду, али и складиштење хране неоп-

⁴ Сличан инвентар лексема забележен је и у другим зонама. Правце појединих изоглоса могле би навестити неке од забележених лексема, као што су на пример: семема којом се означава „одвод за дим“ у Ваљевској Подгорини (Радовановић, 2014), Лијевчу Пољу и Војводини (РСГВ, 2000–2008; Вуковић, 1989; Црњак, 2006; Црњак, 2010) гласи *оѡак*, а није на пример потврђена у Бањанима (Којић, 2008). Поред лексеме *кућа* потврђена у свим зонама, у Бањанима се појављује синоним *двор*, а у Подгорини *дом*. Назив за „дрвену кровну конструкцију“ се и у Лијевчу Пољу и Бањанима појављује у синонимском низу *ј̄а̄й̄ија, й̄ра̄ђа*. Занимљива је и лексема *шй̄шей̄* која у Ваљевској Подгорини не означава врсту плафона, већ се њоме именују дрвене дашчице налик штаповима, лајснама од којих се правио бочни зид. У значењу „дрвени плафон“, лексема је потврђена само у Лијевчу Пољу. Такође лексеме *шакай̄ор* у значењу „плафон“ и „калкан“ у значењу и „горњи троугласти део куће са двостраним кровом, забат“ срећемо само у јужнијим пунктовима Ваљевске Подгорине.

ходне за прехрану чланова заједнице. Храна се морала обезбедити за читаву годину у довољним количинама, јер је од ње зависио опстанак задруге и њених чланова. Сопствене активности – лични и заједнички труд да се обезбеди довољно хране и других средстава, чинили су основ опстанка заједнице. Стога је број зграда на окућници био различит од једне до друге породице / задруге, али је начин градње и намене изграђених објеката био истоветан на готово читавом подручју Ваљевске Подгорине: *качара (качњак), млекар, амбар, ар (шћала и кошара), чардак или кош, ѿвница, ѿушница, хлебна ѿећ („ледна вуруна“), коларница, свињци и кочаци*. У функцији прераде хране најважнији објекти су били *качара, млекар и ѿвница*. У вези с том облашћу дајемо неколико напомена:

- *Качара* је типа дрвнаре и једна је од најпространијих зграда у селима. То је остава за каце и друго посуђе и посуде коришћене за држање пића – ђурад различите величине, казани и додаци за њих, али и поједини алати. У основи су четвороугаоне, с једним одељењем, без тавана, непатосане, с једним малим отвором за избацивање џибре при печењу ракије. Кров ових зграда је као и код кућа, а покривач од дрвета и црепа. Код сиромашнијих сељака *качара* је била у виду наслона.
- *Млекар* је омања зграда, са зидовима од поплета или летава, увек патосан, без тавана, покривен као кућа. У њима је сработан и чуван „бели мрс“, а такође је и место складиштења залиха масти и друге хране.
- Према подацима Љ. Павловића (Павловић, 1991, стр. 445–446), имућнији сељаци су имали и *ѿвнице* – зграде типа дрвнаре које су служиле за смештај ракије и другог пића, као и разног занатлијског алата.
- У функцији складиштења зрнасте хране постојали су: *амбар, чардак и кош*. Жито се држало у *амбарима*. Грађени су у стилу дрвнаре, са темељем и степеницама за улаз. Унутрашњост амбара је издељена на *окна* којих је најмање четири, а највише осам – за сваку врсту жита по једно. За сушење кукуруза користи се *чардак* – зграда „на совама“ или „зидовима“, патосана треницама, прилично растављеним; зидовима од плетеног прућа или летава, покривачем обично од дасака или кровине. За спремање (чување) кукуруза у употреби је

кош – издужена, пружем оплетена зграда, покривена кровином и малим отвором при врху.

- Од мањих објеката на окућници од значаја за функционисање заједнице, а без којих није било готово ниједно домаћинство, ваља поменути *хледну њећ* – за печење хлеба (зидана од цигле или камена или грађена од блата).

6. Сакупљена лексика којом се именују називи окућнице добро осликава континуитет традиционалног живљења у селима Ваљевске Подгорине:

- (1) ОПШТИ НАЗИВ ЗА ПРОСТОР НА КОМЕ СЕ ЖИВИ: *имање*; 1.1. ЗЕМЉИШТЕ НАМЕЊЕНО ГРАДЊИ : *џлац*; 1.2. ПРОСТОР ОКО КУЋЕ: *авлија*; 1.3. ПРОСТОР НАМЕЊЕН УЗГАЈАЊУ БИЉАКА: *дација/дацица, џрадина*;
- (2) ПРОСТОР ЗА БУБРЕ: *јувно*; 2.1.ПРОСТОР ЗА ДРВА: *дрвљаник, цетало*;
- (3) ОСТАВЕ И СПРЕМИШТА: *амбар, качара, маџаза, сенара/сењак, чардак*; 3.1. ДЕЛОВИ У ОСТАВАМА И СПРЕМИШТИМА: *око, џјас*;
- (4) ОБЈЕКТИ СА РАЗЛИЧИТИМ НАМЕНАМА: *вација, џрадица, кућерак, млекар/млекар, џкара, џушница, клези*; 4.1. ДЕЛОВИ ОБЈЕКТА С РАЗЛИЧИТИМ НАМЕНАМА: *леса, џрмеџа/џрмеџа, жежељ*;
- (5) ОПШТИ НАЗИВ ЗА ОНО ШТО ОГРАЂУЈЕ ПРОСТОР: *дџрага*; 5.1. ПРЕМА МАТЕРИЈАЛУ: *џерга/џергика, џрдиџе/џрдиџац, џарада, џлоџи*; 5.2. ДЕЛОВИ ОГРАДЕ: *даскија, кдлац, кочић, џрелаз, џуџрија, сџџжер*;
- (6) ОПШТИ НАЗИВ ЗА МЕСТО ОДАКЛЕ СЕ ДОБИЈА ВОДА: *дунар, џерем*; 6.1. ДЕЛОВИ БУНАРА: *вџило, џдчак*.
- (7) ОБЈЕКТИ ЗА СМЕШТАЈ ЖИВОТИЊА: *кодшарник, кдчак, кдшара, сџџја, сџџн, џџр, шџџла*; 7.1. ПОСУДЕ У ОБЈЕКТИМА ИЗ КОЈИХ СЕ ЖИВОТИЊЕ ХРАНЕ: *јасле, кдриџо, рџнија, слџница*; 7.2. ДЕО ПРОСТОРА ЗА СМЕШТАЈ ЖИВОТИЊА: *џџор*.

6.1. И у овом семантичком пољу, показује се да доминирају просте лексеме. Удео стране лексике у овој семантичкој групи битно се не разликује од претходног.

7. Увидом у антропогеографску литературу показало се да већ током 19. века почиње обједињавање породице под једним кровом. Унутрашњост куће је издељена на просторе који се појединачно користе – собе, као и на оне заједничке који су и раније постојали – „кућа“, огњиште, трем, остава, и сл. Ово је и време када се термин „кућа“ – место где гори ватра, проширује на читав стамбени објект у функцији становања, али се често односи и на простор око ње. У складу с новим тенденцијама у становању за-

једнице, усклађује се и начин њеног унутрашњег опремања – нарочито се то односи на собе као простор где се спава и где је смештена готово сва опрема неопходна за спавање и одлагање одеће.

7.1. Ушли смо у трећи миленијум, али још није прекасно да осавремењеним истраживањима употпунимо слику овог дела нашег културног наслеђа, материјалног и духовног, уз напомену да ипак време убрзано истиче. У том смислу заједно против нас иду модернизација, нови тип културе и, извесно, још више демографија. Села, као једини сигурни чувари традиционалне народне културе, остају нам пуста, а куће се претварају у кућишта. Из претходног следи закључак: наш труд, ако га ваљано будемо обавили, неће бити узалудан.

-
- ЛИТЕРАТУРА Вуковић, Г. (1989). *Терминологија куће и покућства у Војводини*. Филозофски факултет: Нови Сад.
- Којић, Ј. (2008). *Терминологија куће и покућства Бањана*. Суботица: Српски културни центар „Свети Сава“.
- Павловић, Љ. (1991). *Колудара и Подгорина*. Ваљево: Напред. [1907. *Колудара и Подгорина: антропогеографска послимања*. Српски етнографски зборник: Насеља српских земаља, књ. 4. Београд: Српска краљевска академија: Одељење друштвених наука – Репринт издање].
- Радовановић, Д. (2014). *Говор Ваљевске Подгорине*. *Српски дијалектолошки зборник*, 61, 7-366.
- РСАНУ. (1959–2018). *Речник српскохрватској књижевној и народној језика*, Том 1–19. Београд: САНУ.
- РСГВ. (2000–2008). *Речник српских јовора Војводине*, Свеска 1–8. Нови Сад: Матица српска.
- Стојанчевић, В. (1995). *Породица у Подгорини у процеси формирања шибова насеља и традиционалних система друштвених комуникација (до краја XIX и почетка XX века)*. Ваљево: Историјски архив.
- Црњак, Д. (2006). *Терминологија куће и покућства у Лијевчу пољу и Жуји*. Бања Лука: Филозофски факултет.
- Црњак, Д. (2010). *Турцизми у лексици куће и покућства*. *Филолој*, 2, 169–181.
- Skok, P. (1971–1974). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Škaljić, A. (1973). *Turcizmi u srpskohrvatskom - hrvatskosrpskom jeziku*. Treće izdanje – Sarajevo: Svjetlost.

MILINA M. IVANOVIĆ BARIŠIĆ

INSTITUTE OF ETHNOGRAPHY, SASA

DRAGANA I. RADOVANOVIĆ

INSTITUTE FOR THE SERBIAN LANGUAGE, SASA

UNIVERSITY OF PRIŠTINA IN KOSOVSKA MITROVICA

FACULTY OF PHILOSOPHY

DEPARTMENT OF SERBIAN LANGUAGE AND LITERATURE

SUMMARY

HOUSING TRADITION IN VALJEVSKA PODGORINA:
ETHNOLOGIC AND ETHNOLINGUISTIC ASPECTS

Housing tradition is an important aspect of life in the country. It reflects the living standard of the household, personal attitudes towards the living space and the ways to furnish it. The paper analyses important aspects of the housing tradition and organization of life within the households in Valjevska Podgorina. The inventory of lexemes, terms related to house and household, bears testimony to a traditional culture that combines a variety of historical, ethnocultural, and linguocultural elements and factors.

KEYWORDS: traditional culture; housing tradition; traditional house building; agricultural buildings; linguoculturology; šumadija-Vojvodina dialects; Valjevska Podgorina.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом Creative Commons Ауторство-Некомерцијално Међународна 4.0 (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-NonCommercial International 4.0 licence (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).